

Только при наличии фоновых знаний возможна «межкультурная коммуникация», т.е. сообщение, воспроизводимое кем-либо, кто является носителем культуры «А», которое понимается кем-либо, кто не является носителем культуры «А» [1].

В нашем случае примером языковых единиц, принадлежащих к данной группе, являются Парламент Соединенного Королевства Великобритании и Северной Ирландии и Национальное собрание Республики Беларусь. Как первый, так и второе являются высшими законодательными органами в государстве и состоят из двух палат. Однако основное отличие заключается в составе палат и избрании их членов.

Итак, лингвострановедческие знания включают в себя и лексический фон, и национальную культуру, и национальные реалии. Е.М. Верещагин и В.Г. Костомаров утверждают, что все уровни языка культураносны, т.е. имеют страноведческий аспект. Преподавателю иностранного языка следует всегда делать акцент на лексику со страноведческим компонентом (фоновую и безэквивалентную в терминологии Е.М. Верещагина и В.Г. Костомарова). Целенаправленная работа по реализации лингвострановедческого подхода при обучении иностранному языку будущих правоведов позволяет достичь не только практических целей, но и способствует решению образовательных, развивающих и воспитательных целей.

СПИСОК ЛИТЕРАТУРЫ

1. Samovar, L. and Richard E. International communication / L. Samovar, E. Richard. – (4th ad.) – Belmont, 1985; CA: Wadsworth, NA, 1985 – P. 201.
2. Фурманова, В.П. Межкультурная коммуникация и лингвострановедение в теории и практике обучения иностранным языкам / В.П. Фурманова. – Изд-во Мордовского ун-та, 1993. — С. 15.
3. Верещагин, Е.М. Лингвострановедческая теория слова / Е.М. Верещагин, В.Г. Костомаров. – М.: Рус. яз., 1980.
4. Лягушкина, Н.В. Формирование межкультурной компетенции (на примере обучения распознаванию и переводу аллюзий) / Н.В. Лягушкина // Иностр. яз. в высш. школе. – 2009. – № 4. – С. 40 – 47.
5. Тер-Минасова, С.Г. Язык и межкультурная коммуникация / С.Г. Тер-Минасова. – М.: Слово, 2000. – 261 с.

УДК 37.091.3

Ісаєнко С.А.

УО КДЭТУТ, м. Київ, Україна

НАВЧАННЯ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ПРИ ВИКЛАДАННІ ІНОЗЕМНИХ МОВ У НЕМОВНИХ ВНЗ

У Національній доктрині розвитку освіти стратегічними завданнями української державної освітньої політики визначаються вихід освіти, набутої в Україні, на ринок світових освітніх послуг [1]. Сучасні вимоги до підготовки кваліфікованого спеціаліста, перш за все, потребують від нього бути активним і плідним учасником міжкультурної комунікації, мати необхідну комунікативну спроможність у сферах професійного та ситуативного спілкування в

усній і письмовій формах. *Метою* даної статті є аналіз існуючих у науковому обігу та висловлення власних поглядів на добір змісту навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» – ІМПС – у контексті міжкультурної комунікації. *Об'єктом* нашого аналізу виступає змістове та операційне наповнення навчальної дисципліни ІМПС у немовних ВНЗ з урахуванням актуалізації проблем міжкультурного спілкування у світі. *Предметом* – визначення ефективних дидактичних умов навчання міжкультурної комунікації у процесі викладання зазначеної навчальної дисципліни.

Загальновизнано, що опанування будь-якої іноземної мови, поруч із комунікативною, має ще й культурознавчу функцію. Вивчення нерідної культури, розуміння її відмінностей від рідної, разом з вихованням поваги до обох культур з часом формує у суб'єкта міжкультурну комунікативну компетенцію і толерантність. І саме тому є найкращим шляхом до усунення «культурного шоку», що виражається у почутті злості, розгубленості, збентеженості або навіть страху при зустрічі з іншою, «дивною» культурою, яка частково чи повністю відрізняється від понять того осередку, в якому людина виросла [2].

Можливості зіставного аналізу лінгвістичних одиниць з різних мов дійсно необмежені, тому що межі мовного знака, які концептуалізують одні й ті ж самі поняття, набувають різної форми та змісту у різних мовах світу. Зіставлення різних форм концептуалізації одних і тих самих реалій життя має неабияке загальнорозвиваюче, виховне та світоглядне значення, тому що сприяє появі більш чіткого розуміння багатоаспектності різних концептів. Іноземна мова допомагає дослідити, пояснити та сприйняти всі найбільш значущі моменти нерідної культури, а порівнявши їх з культурологічним підґрунтям рідної мови, навчитися поважати і цінувати етнічні та расові відмінності окремих представників людства, усвідомлюючи індивідуальну унікальність кожного члена суспільства. Потенційні можливості вивчення іноземної мови не лише забезпечують декілька взаємопов'язаних і рівнозначних аспектів, серед яких пізнавальний, або загальноосвітній, що передбачає збагачення духовного світу особистості, набуття та розширення знань про культуру країни, мова якої вивчається, тощо, а й передбачають набуття комунікативної компетенції, яка, крім мовної та мовленнєвої, включає у себе і соціокультурну компетенцію. Знання історії, географії, економіки, державного устрою та культури поруч із особливостями мовленнєвої та немовленнєвої поведінки носіїв мови поставлено на один щабель із мовними знаннями, мовленнєвими навичками та вміннями. Отже, наголосимо ще раз, у процесі оволодіння іноземною мовою студентам фактично пропонується засвоїти всю систему фонових знань, тобто сукупність відомостей культурного та матеріально-історичного, географічного та прагматичного характеру, якими володіє носій мови, уявлень про основні національні традиції, звичаї та реалії країни, мова якої вивчається. Але так було не завжди. Протягом майже трьох останніх століть фахівці у галузі вивчення іноземних мов не були одноставними щодо важливості та доцільності вивчення соціально-культурних аспектів іноземної мови та їх значення для формування «чуття» мови у іншомовного (та іншокультурного) реципієнта. Не одразу прийшло розуміння того, що хоча народний дух проявляється не тільки в мові, але й у народних звичаях та

традиціях, духовній та матеріальній культурі, саме «мова найяскравіше ілюструє усі принципи психології народів» (за висловом Г. Штейнталя) [3, с. 128]. Вивченню цих питань приділяли увагу Г. Штейнталь, М. Лацарус, Г. Вендет, Р. Ординський, Г. Недлер та багато інших дослідників [3]. А. Томсон уважав мову не просто відображенням людських думок, а чимось подібним до самостійного організму. Сукупність можливих способів вираження думки вчений вважав «духом народу» [3, с. 106]. На думку датського вченого К. Флагстада, освіта є проникнення у структуру чужої мови та зіставлення її із рідною [3, с. 112]. Для ефективного та конструктивного діалогу культур необхідно віднайти свій шлях до культури народу, мова якого вивчається, а він проходить через мову, через вивчення її особливостей.

Ретроспективний аналіз науково-педагогічної літератури засвідчує необхідність пошуку ефективних шляхів організації цілісного педагогічного процесу (зокрема, і в межах окремих навчальних дисциплін) із метою формування здатності до найбільш ефективної міжкультурної комунікації у студентів відповідно до сучасних суспільних вимог, які висуваються до особистості фахівця і рівня його фахової підготовки. Сьогодні вирішується проблема організації процесу навчання у вітчизняній вищій школі таким чином, щоб іноземна мова вивчалася як феномен національної культури народу, як модель бачення світу цим народом та його сприйняття гуманістичних цінностей. Саме це, на думку багатьох науковців, сприятиме забезпеченню повноцінного міжкультурного спілкування і взаєморозуміння представників різних культур. Уведена у ВНЗ немовного профілю навчальна дисципліна «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», з одного боку, вимагає урахування культурно-професійних реалій, відображених у іноземній мові, і реалізації усього могутнього потенціалу іншомовної соціокультурної проблематики. З іншого боку, обмежена кількість навчальних годин не просто актуалізує, а загострює проблему добору змісту соціокультурного компоненту ІМПС, обов'язкового для опанування.

Не можна не погодитися із твердженням Є. Пассова, що сучасний соціум вимагає переорієнтації освіти зі знаннієво-центричної на культуро-відповідну, яка зробить людину не тільки освіченою, але й культурною, духовною, навчити її не думкам, а мисленню, спрямує її діяльність не на оволодіння готовими знаннями та методами їхнього використання, а на креативність [4, с. 6]. Спираючись на цю думку Є. Пассова, висловимо переконання, що виділення соціокультурної проблематики в змісті навчальної дисципліни ІМПС є одним із найбільш ефективних шляхів реалізації завдання формування у суспільстві здатності до ефективної міжкультурної комунікації.

Залежно від культурного матеріалу, з яким доводиться мати справу в межах соціокультурного середовища і сфери активності людини, А. Марков і Г. Бірженюк пропонують при проектуванні курсу навчання іноземної мови, що міститиме соціокультурну складову, виділити «поля» життєдіяльності, які одночасно виступатимуть пріоритетними напрямками формування соціокультурної компетенції [5, с. 60]. За твердженням учених, перелік таких тематичних напрямів обов'язково охоплює: 1) культурно-історичну спадщину (*історичне середовище існування*); 2) *художнє середовище існування людини*, що забезпечує відповідні форми її активності у освоєнні й розвитку предметів і

цінностей художньої культури, якість її мистецького життя; 3) *соціально-психологічне* середовище існування (характер міжособистісних стосунків, форми і способи суспільної життєдіяльності людей); 4) *духовно-моральне* середовище існування (як у формі суспільної моралі, і як внутрішньо-особистісний зміст духовно-моральних цінностей, норм, ідеалів, змісту людського життя); 5) *політичне* середовище існування (характер і сутність політичного життя, умови і можливості участі людини в суспільно-політичній діяльності); 6) *екологічне* середовище існування (стан довкілля, ціннісне і діяльнісне самовизначення людини в навколишньому світі) [5, с. 61]. Відповідно до зазначених вище «полів» життєдіяльності А. Марков і Г. Бірженюк виділяють такі сфери культурної проблематики в змісті навчальної дисципліни: художня культура, історична культура, соціально-психологічна культура, духовно-моральна культура, екологічна культура, політична культура [5, с. 61]. Погоджуючись із запропонованим ученими підходом, ми пропонуємо виділити *індустріальне (технологічне)* середовище життєдіяльності людини і додати до змісту соціокультурної компетенції індустріальну (технологічну) культуру.

За Загальноєвропейськими Рекомендаціями з мовної освіти до соціокультурної лексики відносять широкий набір слів, пов'язаних із повсякденним життям, а саме: їжа та напої, поведінка за столом, громадські свята, робочий час і заняття; умови життя; міжособистісні стосунки, пов'язані з класовою і сімейною структурою, відносинами між поколіннями [6, с. 102–103]. Однак, соціокультурний компонент, як бачимо, не поширюється на лексику сфери майбутньої професійної діяльності.

Інший погляд на проблему відбору лексики, яка стосується культури, пропонує А. Флієр. Учений вважає, що культуру можна розглядати через сукупність слів, які вживаються в мові для позначення усіх чисельних актів і продуктів культурної діяльності людини (народу). За винятком слів, що позначають предмети та події, не створені й не ініційовані людиною (їхня частина, як стверджує науковець, у мовах складає від 3% до 5%), решта словникового запасу будь-якої мови – це перелік явищ культури або її рис, елементів, процесів, технологій [7, с. 212]. А. Флієр вважає, що «дієслова, які вживаються для позначення будь-яких практичних чи інтелектуальних дій, виконаних людиною за правилами соціального співіснування, а також усі іменники, що стимулюють дії такого роду, складають вичерпний *інструментарій* культури» [7, с. 214–215], і обов'язково повинні бути включеними до змісту навчальної дисципліни. Відповідно постає завдання добору ефективних прийомів оволодіння таким невичерпним запасом лексики.

Наш викладацький досвід дозволив виділити види завдань, які є ефективними для утворення і розвитку лексичної складової комунікативної компетенції у студентів. Це, перш за все, завдання, спрямовані на розвиток розуміння різнобічних зв'язків між лексичними одиницями та багатоваріантності співвіднесення українських та англійських лексем; усебічне опрацювання термінологічного поля, характерного для використання у ситуаціях професійно-орієнтованої сфери; розвиток розуміння змісто-змінних функцій іншомовних морфем та прийменників; засвоєння поширених скорочень, пов'язаних із професійною сферами.

Таким чином, у даній статті проаналізовано теоретичний доробок і узагальнено практичний досвід використання освітньо-виховних можливостей навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)» для формування у студентів вищих навчальних закладів здатності до повноцінного міжкультурного спілкування і взаєморозуміння представників різних культур. Ефективними дидактичними умовами реалізації освітньо-виховного потенціалу іноземної мови у контексті міжкультурної комунікації визначено спрямування навчально-пізнавальної діяльності студентів на опанування соціо-культурної проблематики у змісті навчальної дисципліни «Іноземна мова (за професійним спрямуванням)», іншомовної термінологічної системи, засобів адекватного граматико-стилістичного оформлення думки. Перспективи дослідження ми бачимо в зіставленні та подальшому аналізі функціональних особливостей іншомовної і рідномовної терміносистем різних полів професійної діяльності, розробку нових та розвиток існуючих прийомів опанування змісту навчальної дисципліни ІМПС тощо.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРЫ

1. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. – К., 2002. – 24 с.
2. World Declaration and Framework for Priority Action for Change and Development in Higher Education [Electronic resource]. – [S. l.], 1996. – Mode of access : www.unesco.org. – Date of access : 12.09.2013.
3. Звягинцев, В. А. История языкознания XX–XXI веков в очерках и извлечениях / В.А. Звягинцев. – Изд. 3-е, допол. – М. : Просвещение, 1964. – 329 с.
4. Пассов, Е. И. Культуросообразная модель профессиональной подготовки учителя: философия, содержание, реализация / Е. И. Пассов // *Інозем. мови*. – 2002. – № 4. – С. 3 – 18.
5. Марков, А. П. Основы социокультурного проектирования : учеб. пособие для студ. вузов, обучающ. по спец. «Социально-культурная деятельность» / А.П. Марков, Г.М. Бирженюк; С.-Петербург. гуманитар. ун-т профсоюзов. – СПб.: ИГУП, 1998. – 361 с.: ил. – (Библиотека Гуманитарного университета; вып. 6).
6. Загальноєвропейські Рекомендації з мовної освіти : вивчення, викладання, оцінювання / Рада з питань співпраці в галузі культури. Ком. з освіти. Від. сучас. мов, Страсбург; наук. ред. С.Ю. Ніколаєва; пер. О.М. Шерстюк. – К.: Ленвіт, 2003. – 261 с.
7. Флиер А. Я. Культурология для культурологов: учеб. пособие для высш. шк. / А.Я. Флиер. – М.: Акад. Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2002. – 458 с.

УДК 81: 005.57

Олесиук Е.С.

УО БрГТУ, г. Брест, Республика Беларусь

НЕКОТОРЫЕ АСПЕКТЫ МЕЖКУЛЬТУРНОЙ КОММУНИКАЦИИ В ПРЕПОДАВАНИИ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В НЕЯЗЫКОВОМ ВУЗЕ

О том, что между преподаванием иностранных языков и межкультурной коммуникацией есть единая, взаимодополняющая связь, не стоит говорить долго и подробно. Каждое занятие по иностранному языку – это практическое столкновение с иной культурой, прежде всего через ее основной носитель – язык. Каждое иностранное слово отражает иностранную культуру, за каждым словом стоит субъективное, обусловленное своеобразной языковой культурой, впечатление об окружающем мире.